



YEMEN'DE HUDEYDE ATEŞKESİ ÖNCESİ VE SONRASI

2015 yılında Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyonun müdahalesiyle uluslararası gündeme daha fazla girmeye başlayan Yemen'de 2016 yılından bu yana ilk defa Aralık 2018'de barış masasına oturuldu.

Gökhan Ereli

Araştırma Asistanı, ORSAM

İç Savaşın Evrimi

Yemen'de 2015 yılında ivme kazanan çatışmalar, son dört yılda arkasında 14 milyonu acil olmak üzere 22 milyon insani yardıma muhtaç kişi, 10 binden fazla ölü ve 56 binden fazla yaralı bıraktı. Ortadoğu'nun en fakir ülkesi konumunda bulunan Yemen, aynı zamanda birçok defa BM İnsani Gelişim Endeksi'nde dünyada son 20 ülke arasında yer aldı. 2000'li yıllardan sonra Yemen'de, Şii grup Husiler merkezi hükümetin mezhepçilik yaptığı iddiası ile zaman zaman başkent Sana'ya karşı ayak-

landılar. 2011 yılında yoğunluğu artan protestolar 33 yıllık Salih iktidarını devirmiş ve yerine ulusal uzlaşısı sonucu, yardımcısı Abdurabbu Mansur Hadi görevi devralmıştı.

2014 yılında Yemen Hükümeti ve Husiler arasında çatışmaların yoğunlaştığı bir döneme girilmiştir. Bu yıl içerisinde Tahran destekli Husiler başkent Sana'nın kontrolünü ele geçirmiş, ardından güney kenti Aden'e yönelik harekate girişmiş ve Devlet Başkanı Mansur Hadi'yi müttefiki Riyad'a sığınmak durumunda bırakmışlardır. Başkenti ele geçiren Husilerin askeri eylem kapasitesinin boyutlarını gösteren bir diğer önemli olay ise, bir dönem beraber çalıştıkları Yemen eski Cumhurbaşkanı Salih'in öldürülmesiydi. Başkent'te Husilerin etkinliğine engel olamayan, Aden'de geçici bir hükümet kuran ve Riyad ile sıkı ilişkilerine güvenen Hadi Hükümeti, 2014 yılından sonra Sana'yı Husilerden teslim almak adına çeşitli girişimlerde bulunduysa da başarılı olamamıştır. Hadi Hükümeti, bir yandan Husiler ile mücadele ederken diğer yandan ülkenin güneyinde etkili olan Arap Yarımadası El Kaide'si (Al-Qaeda in the Arabian Peninsula) gibi terörist unsurlar ve Abu Dabi destekli Güney Geçiş Konseyi (Southern Transitional Council) gibi ayrılıkçı unsurlar ile de savaşmak durumunda kalmıştır. Bu da Hadi Hükümeti'nin kontrol ettiği bölgelerde dahi otoritesinin zayıflamasına sebep olmuştur. Hadi Hükümeti'nin etkin olamamasında Suudi Arabistan ve BAE'nin ona fazla söz hakkı tanımamasının da payı büyüktür.

2014 yılının sonlarına doğru Riyad, kendisini Husilerin eylemlerinden

kaynaklanan bir güvenlik ikilemi içerisinde buldu. Tahran destekli Husilerin Suudi Arabistan'ın güney sınırını olası kontrolü, Tahran-Riyad ekseninde Riyad açısından stratejik bir noktanın kaybını ve Tahran için bir tutunma noktasını temsil etmekteydi. Bu bakımdan, 2015 yılında Riyad ve Abu Dabi öncülüğünde başlatılan "Kararlılık Fırtınası Operasyonu" Yemen'deki stratejik dengeleri etkileyen bir gelişme olmuştur.

Kararlılık Fırtınası Operasyonu: Stratejik Dengeleme Girişimi

Böylece Riyad, Arap Koalisyonu kisvesi altında Tahran destekli Husilerin etkinliğini azaltmak için, Yemen'deki çatışmalara müdahil olmaya başladı. Arap Koalisyonu'nun çoğu zaman Riyad-Abu Dabi öncülüğündeki koalisyon olarak anılmasını sebebi ise bu iki ülkenin askeri olanaklarının ve bölgedeki motivasyonlarının diğer ülkelere oranla daha yüksek olmasıdır. Yemen müdahalesi, sadece çatışmaları daha yüksek bir boyuta taşımakla kalmamış, Riyad ve Abu Dabi'nin takip ettiği dış politikaların da agresif boyutunu gözler önüne sermiştir. 2015 yılından bu yana geçen zamanda, özellikle koalisyonun hedef gözetmeksizin gerçekleştirdiği hava saldırıları bir çok kez uluslararası toplumdan tepki almıştır. Son dönemde BM ajansları ve Uluslararası Af Örgütü tarafından yayınlanan raporlara göre Riyad, Abu Dabi ve Husiler, Yemen'de savaş suçu işlemekle itham edilmektedirler. Koalisyona dahil olmasına rağmen güneyde ayrılıkçı grupları destekleyen Abu Dabi, Batılı ülkelere aldığı silahları kendi yanında savaştırabilmek adına terörist un-

surlara dahi vermektedir. Sadece bu gelişme dahi, Yemen'deki çatışma ortamının boyutlarını betimler niteliktedir.

Barış Görüşmeleri Sürecinin Kırılgan Yapısı

Yemen İç Savaşı'nda tarafların tutumlarını etkileyen, yakın dönem gelişmelerden birisi de Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın 2 Ekim 2018 tarihinde Suudi Başkonsolosluğu'nda öldürülmesidir. Kaşıkçı cinayeti, Riyad'ın Yemen'deki eylemlerine tepkinin uluslararası toplum nezdinde artmasına sebep olmuştur. Cinayetin detaylarının ortaya çıkmasının akabinde Almanya, Danimarka ve Finlandiya gibi ülkeler Riyad'a silah satmaktan kaçınacaklarını açıklamışlardır. ABD Kongresi'nde Suudi yönetimine karşı tavır alınmasını gerektiren yasa tasarıları sunulmuştur. Şubat ayında, ABD Temsilciler Meclisi'nde Yemen'de Arap Koalisyonu'na verilen askeri desteğin sonlandırılmasına yönelik bir tasarı onaylanmıştır. Tasarının yasalaşma ihtimali düşük olsa da bu gelişme, Kongre'nin Yemen'deki çatışmalara bakış açısını göstermesi açısından önemlidir.

“**Arap Koalisyonu ülkelerinin özellikle hava saldırılarından oluşan askeri faaliyetleri Yemen'de yıkımı getirmiş, çatışmaları daha yoğun düzeye çıkarmış ve sivil halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir.**

ABD ve İngiltere'de toplumsal düzeyde bu ülkelerin Yemen'de Ri-

yad'ın eylemlerine destek vermesi güçlü eleştirilere maruz kalırken, ülke yönetimleri henüz Riyad'a verdikleri desteği tamamen durdurma anlamında bir irade göstermekten uzaktır. ABD ve İngiltere'nin isteksizliği yanında Tahran'ın da Husilere lojistik ve ekonomik desteği, sahada çözüme gidilebilmesinin önündeki en büyük engellerden birisidir. Her ne kadar Yemen'in iç dinamikleri belirleyici olsa da, Yemen'in Riyad-Tahran ekseninde bir güvenlik ikileminin yaşandığı saha olması çatışmaların boyutunun artmasında büyük bir etkidir.

Temelde, Cumhurbaşkanı Hadi'nin görevde kalmasından emin olmak isteyen Arap Koalisyonu ülkelerinin özellikle hava saldırılarından oluşan askeri faaliyetleri Yemen'de yıkımı artırmış, çatışmaları daha yoğun düzeye çıkarmış ve sivil halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir. Riyad ve Abu Dabi, Kaşıkçı cinaye-

tinin sebep olduğu uluslararası infiali de takiben, BM Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths öncülüğünde Hadi hükümeti'nin Aralık ayında İsveç'te Husi temsilciler ile ateşkes görüşmelerine başlamasını kabul etmiştir. Ülkedeki savaş ortamını sona erdirmek için Hadi hükümeti ve Husi temsilciler 6-13 Aralık tarihinde İsveç'te bir araya geldiler.

“

ABD ve İngiltere kamuoylarında Suudi Arabistan'a satılan silahların Yemen'de yıkıma yol açtığı eleştirilerinin artmasına karşın, ülke yönetimlerinin bu durdurmaları henüz ufukta görünmüyor.

İsveç'te taraflar arasında 18 Aralık 2018 tarihinden itibaren geçerli olmak kaydıyla Hudeyde liman kenti için ateşkese karar verildi. Husiler, Hudeyde limanından ve kentten çekilmeyi kabul ettiler. Tarafların Hudeyde'den 45 gün içinde çekilmesi kararlaştırıldı.

Bunun karşılığında Riyad ve Abu Dabi ise Hudeyde'ye yönelik hava saldırılarını durdurmayı taahhüt etti. BM tarafından bölgede ateşkesi denetlemek adına bir uluslararası gözlemci heyeti atanması kabul edildi. Heyetin başına Hollandalı eski General Patrick Cammaert atandı. Fakat heyetin konvoyu bir saldırıya maruz kaldığından dolayı Cammaert bu görevi sürdüremeyeceğini belirtti. Bütün bunların yanında her iki tarafın da verdiği listeler de dahil edilerek toplam 15 bin kişilik bir tutukuların ve esirlerin takal edilmesi konusu üzerinde anlaşıldı.

Fakat, Hudeyde Ateşkesi, Yemen'in bütün sorunlarını çözüme kavuşturma konusunda yeterli olmadı. Barış görüşmelerinin ardından tarafların birbirlerine güven duymaya başladıkları bir ortamda çok geçmeden karşılıklı güveni sarsıcı gelişmeler yaşanmaya devam etti. 2018 Kasım'ında insansız hava aracı kullanımlarını durdurduklarını açıklayan Husiler, ateşkes kararı sonrasında Yemen'in güney bölgesi Lahaj'da askeri bir geçit törenini insansız hava araçları ile hedef alarak can kaybına sebep oldular. Ardından, koalisyon güçleri tarafından Husilere ait bir iletişim ve kontrol karargahı hava saldırısı ile yok edildi. Taraflar arasında güven artırıcı önlemler sayesinde gelinebilen barış görüşmeleri sürecinde üzerinde anlaşılan konular sahaya tam



anlamıyla yansıtılamadı. Bunun en büyük nedeni ise ABD, İngiltere, İran gibi ülkelerin yönetimlerinin isteksizliği ve Yemen'de tarafların birbirine güven duyamamasıdır.

Bütün bunların yanında çözüm-süzlüğün boyutunu artıran diğer meseleler de var. Husilerin elinde bulunan başkent Sana'daki havalimanı, Yemen Merkez Bankası'nın durumu ve Taiz şehri ablukasının akıbeti meseleleri masada çözüme kavuşturulamadı. Hudeyde Ateşkesi sonrasında BM Dünya Gıda Programı (UN World Food Programme) aracılığıyla kente insani yardım ve gıda yardımı ulaştırılmaya başlandı. Fakat BM çok geçmeden, 12 milyon kişiye ulaştırılması planlanan yardımların özellikle Husiler tarafından yönetilen bölgelerde çalınıp para karşılığı satıldığını belirtti. BM'nin bu iddiaları karşısında Husi Devrimci Komitesi lideri Muhammed el-Husi BM'nin ikircikli bir tutum sergilediğini ve güvenilir olmadığını kaydetti. Gıda yardımlarının dahi ulaştırılmamasının en büyük sebebi, Yemen'de çatışmanın sadece bir merkezi hükümet ve ona karşı gelen bir grup arasında olmaması. Müdahil olan aktörlerin sayısı, çeşitliliği ve birbirleri ile girdikleri ilişki biçimleri, Yemen iç savaşının sahada çözülmesinin önündeki ciddi engellerdir.



Hudeyde Ateşkesi akabinde, savaşan taraflar bir çok defa birbirlerini ateşkesi ihlal etmek ile suçladılar. İsveç'teki barış görüşmelerinin mimarlarından birisi olan BM Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths, ateşkes sonrası da hem Husiler ile hem de Hadi hükümeti ile görüşmelerine devam etti. Fakat, Hudeyde Ateşkesi'nin tam anlamıyla takvimi dahilinde hayata geçirilememesinin en büyük nedeni, üzerinde anlaşılacak konuların taraflarca farklı yorumlanmasıydı. Barış görüşmelerinden sonra taraflar Hudeyde'de BM Yemen Özel Temsilcisi himayesi altında 4 kez daha bir araya geldiler. Şubat ayının üçüncü haftasında ise taraflar Hudeyde'den çekilme kararının uygulanması ko-

nusunda anlaşabildiklerini belirttiler. Fakat, hem geçmiş tecrübeler, hem de tarafların birbirlerine duyduğu güvenin kırılma sebebiyle, bu anlaşmanın da tam takvimi dahilinde uygulanamayacak olması kuvvetli bir ihtimaldir.

Sonuç olarak, 2015 yılında Riyad liderliğindeki koalisyonun müdahalesiyle uluslararası gündeme daha fazla girmeye başlayan Yemen'de 2016 yılından bu yana ilk defa Aralık 2018'de barış masasına oturuldu. Esirlerin değişimi, yaralıların bölge ülkelere tahliye edilip tedavi edilmesine izin verilmesi, Ürdün ve Kuveyt gibi ülkelerin yardımları sayesinde ulaşılan barış süreci, ağır aksak ilerlemeye devam edecek niteliktedir. Fakat iç savaşın çözümü kavuşturacak düzeye halen ulaşamadı. Ateşkes sonrasında tarafların birbirlerine yönelik hali hazırda kırılan güvenini sarsacak gelişmeler yaşanmaya devam etti. Yemen'de çözümsüzlüğün boyutunu artıran en önemli mesele, iç savaşa müdahil olan ABD, İngiltere gibi küresel aktörlerin isteksizliği ve Riyad, Abu Dabi, Tahran gibi yönetimlerin Yemen üzerindeki güç mücadelesinden vazgeçmelerine neden olacak bir gelişmenin yaşanmamış olmasıdır.

